

Remonstrantse Gemeente Rotterdam

Zondag 15 januari 2023

Welkom en aansteken van de kaars door lid van de kerkenraad

Orgelspel

(Gemeente gaat staan)

Aanvangslied Psalm 99: 1, 2 en 8

Wellicht is het u opgevallen, beste mensen, dat ik de laatste tijd met grote regelmaat een van de Geneefse psalmen laat zingen als openingslied. Het zijn de eerste 150 nummers van onze bundel.

In de breedte van het calvinistische christendom worden deze liederen gezongen. Van Frankrijk, Zwitserland, Nederland, Hongarije tot Korea toe. De bijbelse liederen met melodieën vaak in de zestiende eeuw gekozen uit reeds bestaande liedjes.

Natuurlijk: veel vrijzinnigen hebben er niet veel mee. Ze worden geassocieerd met de psalmen op hele noten van de orthodoxie.

Maar ik gun deze orthodoxie niet het alleenrecht op deze liederenschat, die komend uit het oude Israël het hele protestantisme geïnspireerd heeft.

Vandaag een psalm die we niet vaak gezongen zullen hebben. Maar wel met een melodie die goed zingbaar is. Jos zal de melodie een keer voorspelen en dan komen we er vast wel uit.

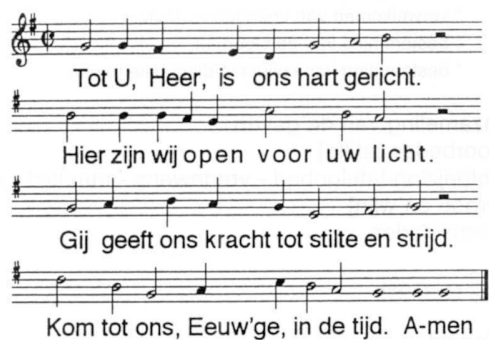
Psalm 99!

Votum en groet

Onze hulp is in de naam van de Heer
die hemel en aarde gemaakt heeft
die trouw houdt tot in eeuwigheid
en die niet loslaat het werk van zijn handen.

Genade zij u en vrede
van God onze Vader
en van Jezus Christus, de Heer.
Amen.

Antwoordlied Tot U, Heer, is ons hart gericht

Tot U, Heer, is ons hart gericht.
Hier zijn wij open voor uw licht.
Gij geeft ons kracht tot stilte en strijd.
Kom tot ons, Eeuw'ge, in de tijd. A-men

(Gemeente gaat zitten)

Inleidende lezing uit Toon Tellegen, *God onder de mensen*, pp. 45-46

Bij de oecumenische gesprekskring die elke maand in onze kerk samenkomt, bespreken we een boekje van Toon Tellegen. We kennen allemaal wel de prachtige dierenverhalen die hij vertelt. Mijn voorganger Marthe de Vries vertelde er al uitgebreid uit. En ik herinner me nog hoe Eric Cossee er op een geweldige manier uit kon voorlezen. Meestal zijn het positieve, licht melancholische

vertellingen, waarin via de mond van dieren Toon Tellegen, wijsheid deelt met zijn lezers.

In het boekje *God onder de mensen* gebeurt iets anders. De vrijzinnig opgevoede Toon Tellegen vertelt hier over God. Hij constateert geruststellend: aangezien niemand wat van God weet, kan ik gewoon opschrijven wat ik wil.

Tellegen laat zich beïnvloeden door de bijbelse verhalen die hij op de vrijzinnige zondagschool heeft meegekregen. En in zijn verhalen spelen allerlei belangrijke theologische vragen mee. Hij behandelt ze origineel en soms confronterend.

Er zitten stukken in die een ronduit ongeïnteresseerde godheid uitbeelden, die soms zelfs gewelddadig is. Tegelijkertijd helpt dat wel om te komen tot heel interessante gesprekken. Ik lees een kort verhaaltje voor.

Een man kwam van zijn werk.

De lucht voor hem was inktzwart en hij liep met snelle passen over straat, toen iemand hem op zijn schouder tikte.

Hij keek om. Het was God.

De man bleef staan.

'Luister,' zei God, 'ik moet je iets zeggen.' De man luisterde.

'Je bidt tot mij,' zei God, 'je vreest mij... verzoekt mij om de meest uiteenlopende en onmogelijke zaken, zoals genade, vergeving van zonden, erbarmen, deernis en nog meer van dat soort dingen... terwijl je mij helemaal niet kent, niets van mij af weet en mij van jouw kant niets te bieden hebt...'

De man zei niets. Hij kende God dus niet... alsof hij niet van kinds af aan zijn hoofd had gebogen voor God, zijn handen voor elke maaltijd voor hem had gevouwen... hij bad dus maar een eind weg... uit zijn nekharen zeker... en van hoeveel genot en grote en

kleine genoegens had hij niet afgezien, louter en alleen om God te behagen...

Hij voelde een soort razernij in zich opkomen als een vuur uit een vuurpot diep binnen in hem, waarin zijn kindertijd nog lag te smeulen, zijn vader, zijn christelijke school, zijn huwelijk, zijn plichtsgetrouwheid als belijdend christen... De vlammen laaiden hoog op. Hij voelde zich zoals Simson zich gevoeld moet hebben, staande tussen de zuilen van een tempel, hoog boven een feestvierende massa, blind gemaakt niet door toedoen van een vrouw, maar door zijn goedgelovigheid.

Het was een sterke man, hij had vroeger op gewichtheffen gezeten, was ooit districtskampioen in de lichtzwaargewichtklasse geweest, had een paar maal aan de nationale kampioenschappen deelgenomen en ook nog een jaar aan kogelslingeren gedaan op atletiek.

Hij tilde God op, knelde hem tegen zich aan, draaide vier keer op zijn hakken rond en slingerde hem midden op straat. 'Of ik u niet ken...!' riep hij hem achterna.

Hij liet zijn handen weer zakken. Het was zes uur, hij had honger, zijn vrouw wachtte op hem met het eten.

Het begon te regenen. De straat was verlaten, er was nergens een levende ziel te bekennen, zelfs geen hond.

Gebed

Eeuwige God,

Daar komen wij tot u. Mensen druk bezig met onze eigen dingen. Vol van overwegingen, gedachten en zorgen. We komen samen in uw huis. We zoeken u, terwijl wij u eigenlijk niet kunnen kennen. Veel woorden spreken we hier over u uit, maar wat er van waar is, we weten het niet. We kijken als door een wolk, als door een oude spiegel die het beeld vertekent. We moeten het hebben van de overlevering. We kennen u slechts van horen zeggen.

Maar misschien mogen we wel geloven dat u ons kent. Dat u ons beter kent, dan wij onszelf kennen. Dat u zich vanaf het begin van de schepping over ons ontfermd hebt. Dat u ons vasthoudt, door alles heen.

Geef ons, al is het soms maar even, een sprankje te zien, van uw licht, van uw aanwezigheid in ons bestaan. Blijf ons vasthouden, o God. Want zonder u kunnen we niet.

Amen.

Lied 943: 1, 2, 4 en 6 God gaat zijn ongekende gang

Bijbellezing Exodus 33: 18-23

18Daarna zei Mozes: ‘Laat mij toch zien wie u bent!’ 19De Heer zei: ‘Ik zal in stralend licht voor je langs gaan. Ik zal mijn naam roepen. Mijn naam betekent: Ik zal goed zijn voor wie ik goed wil zijn. Ik zal zorgen voor wie ik wil zorgen.

20Maar je zult mijn gezicht niet kunnen zien. Want geen mens kan blijven leven als hij mijn gezicht gezien heeft.

21Er is een plek op de rots waar je dicht bij me kunt staan. 22Als ik in stralend licht voorbijkom, zal ik je in een grot laten staan. Ik zal je met mijn hand bedekken tot ik voorbij ben. 23Dan zal ik mijn hand weghalen en dan kun je mij van achteren zien. Maar mijn gezicht mag niemand zien.’

Lied 283 In de veelheid van geluiden

Bijbellezing Johannes 1: 14-18

14Gods Zoon is een mens geworden. Hij heeft bij ons gewoond. In hem hebben wij Gods hemelse macht gezien. Hij is Gods enige Zoon, die bij de Vader vandaan gekomen is. In hem waren Gods liefde en trouw volledig aanwezig.

15Johannes vertelde over hem, en zei: ‘Na mij komt iemand die belangrijker is dan ik. Want hij was er al veel eerder dan ik.’

16God is goed voor ons, telkens weer. Dat merken we aan de grote liefde die zijn Zoon ons laat zien. 17Via Mozes hadden we Gods wet al gekregen. En nu hebben we door Jezus Christus Gods liefde en trouw leren kennen.

18Nog nooit heeft iemand God gezien. Maar de enige Zoon, die zelf God is, kent de Vader van dichtbij. Gods Zoon is bij ons gekomen. En door hem kennen wij God.

Lied 494 Vanwaar zijt Gij gekomen

Preek

Zoals ik al vertelde en zoals u nu inmiddels gemerkt hebt, zijn de verhalen van Toon Tellegen over God niet altijd zo gemakkelijk toegankelijk en sluiten ze niet zo lekker aan bij wat we van God denken te weten en wat we graag willen horen. Het hele boekje is aan de ene kant heel aardig, maar aan de andere kant roept het nogal wat ergernis op. Mensen hebben me wel gevraagd waarom ik het toch wil behandelen. Voor mijn gevoel is het juist door het ongewone, het ongepolijste een goede manier om ons wakker te schudden. Het opent de ogen voor bijbelverhalen die we vaak terzijde laten liggen en het laat zien dat we in geloof soms dingen zeker denken te weten, die we helemaal niet zeker kunnen weten.

Laat ik vanmorgen naar aanleiding hiervan eens in drie onderdelen tot u spreken.

1. Wat zijn onze bronnen?
2. Wat denken we eigenlijk van God te weten?
3. Hoe kun je geloven, zonder te weten.

Wat zijn onze bronnen?

In alle talen en culturen hebben mensen op de een of andere manier geloofd. Mensen vertelden elkaar oerverhalen door, die ieder op hun eigen manier iets verwoorden van de zin van het bestaan. Wij zijn natuurlijk het beste bekend met de verhalen van het Oude Israël die in de Bijbel verzameld zijn. De verhalen van het Oude Testament over het volk Israël die na het optreden van Jezus zijn aangevuld met de brieven van de apostelen in het Nieuwe Testament en de levensverhalen van Jezus in de Evangelien. Lange tijd zijn die verhalen door gelovige christenen voor zoete koek aangenomen. Dat wil zeggen: verondersteld werd dat God zelf in deze verhalen tot ons sprak, dat ze een diepe betekenis hadden, waarin God zich aan ons openbaarde.

Het is pas van de laatste eeuwen, dat er mensen opstonden die de Bijbel van kافت tot kافت voor waar hielden. Het fundamentalisme dat bijvoorbeeld de zeven scheppingsdagen letterlijk nam, is pas van relatief late datum. Eerder konden verhalen ook veel symbolischer worden genomen. Ze waren van unieke betekenis, ook als het niet altijd even letterlijk genomen hoefde te worden.

Andere godsdiensten hebben natuurlijk ook hun boeken en verhalen. We kennen de geschriften uit het oude India, maar ook die van de Islam. En dan zult u begrijpen, dat er nog heel veel meer religieuze tradities zijn, al dan niet met heilige boeken, die hun verhalen koesteren als openbaringen van levenswijsheid of goddelijke wijsheid.

Vanaf het einde van de 18e eeuw ontstonden er christelijke stromingen die de letterlijke betekenis en de absolute waarheid van de Heilige Schriften wat kritischer gingen beschouwen. En zoals we nu bijelkaar komen, zullen de schriften voor ons principieel niets meer zijn, dan een verzameling van inspirerende teksten van geïnspireerde auteurs die ieder op hun manier, in hun tijd, met hun eigen beperkingen, zich rekenschap gaven van hun geloof. Reuze boeiend en inspirerend allemaal, zeer de moeite waard om te lezen, maar ze hebben geen absoluut gezag.

Als je eenmaal de stap hebt gezet om de bijbel terug te brengen tot een verzameling van menselijke geschriften zonder goddelijke gezag, maar wel de moeite waard, is er eigenlijk geen reden meer om je niet ook open te stellen voor andere heilige geschriften of andere uitingen van kunstenaars, dichters en schrijvers, die getuigen van inspiratie. Kort gezegd opent dat de weg tot het lezen van allerhande auteurs vanuit het open perspectief: zou deze schrijver mij verder helpen in mijn zoektocht naar wat mij

inspireert? Natuurlijk: wekelijks lezen wij hier uit de Bijbel. Daarin vinden we veel van wat ons verder helpt, maar het is niet het enige. Het is niet het laatste woord.

Ik vertel dit vanmorgen niet alleen om u te laten zien dat uw klassieke voorganger in wezen toch best heel vrijzinnig is, maar vooral ook om u te sterken en te bevestigen in vrijzinnige uitgangspunten, die u soms in gesprekken met anderen wel eens nodig zult hebben. Nee, we hebben de bijbel niet zomaar terzijde geschoven omdat we de inhoud niet leuk vinden, nee, niet alles is even inspirerend, maar juist omdat al het spreken, ook in de bijbel, over boven, van beneden komt, moeten we wel wikken en wegen, kiezen en afwijzen. Zoals de apostel het schrijft: onderzoekt alle dingen en behoudt het goede!

2. Wat denken we eigenlijk over God te weten?

U zult begrijpen, beste mensen, en hierbij ben ik bij deel 2 van mijn preek gekomen, dat een verhaal van Toon Tellegen dat ik vandaag heb gelezen, iets ongemakkelijks heeft voor gelovigen. Het houdt ons een ingewikkelde spiegel voor.

Stel nu eens, dat Toon Tellegen gelijk heeft. Dat wat wij over God denken te weten, dat de verhalen die wij hier vertellen, gewoon onzin zijn. Dat God helemaal niet is zoals wij hopen dat hij is. Dat wat wij van horen zeggen doorgekregen hebben, veel meer over ons zelf zegt, dan over een God die al dan niet bestaat.

Theologen hebben een gek vak. Ze spreken over iets of iemand die door niemand is gezien. En als iemand zegt God gezien te hebben, dan wantrouwen we die persoon. Zoals in de volgende, bekende grap.

In een gekkenhuis zit iemand die beweert dat hij Napoleon is. God zelf heeft het tegen mij gezegd. Waarop uit een andere zaal klinkt: Nee hoor, dat heb ik helemaal niet gezegd!

De bijbelse teksten die ik u vanmorgen heb gelezen, laten duidelijk weten dat God niet gemakkelijk te kennen is. Zelfs de profeet Mozes, van wie ook wel gezegd wordt dat hij met regelmaat met God spreekt, in de tent van de samenkomst, kan God alleen maar zien van achteren. Een dergelijk verhaal, u kent het vast, wordt ook, maar dan uitgebreider, verteld over de profeet Elia die, depressief en wel, in de woestijn zit. Ook hij mag God zien. Hij moet in een grot op een rots gaan staan. Het begint met een zware storm. Er komt een aardbeving voorbij. Vervolgens verschijnt er een groot vuur. Pas toen het vuur voorbij is gegaan, is er het suizen van een zachte stilte. Elia doet zijn mantel voor gezicht en gaat naar buiten. Hij ziet niets, maar hoort een stem die tot hem spreekt.

Het kleine stukje uit de proloog van het Johannesevangelie bevestigt het nog eens scherp: niemand heeft God gezien.

Kortom: Toon Tellegen heeft gelijk. Aangezien niemand iets weet over God, kun je gerust over hem spreken zoals je zou willen. Niemand kan zeggen dat je ongelijk hebt. Niemand natuurlijk ook dat je gelijk hebt.

Wat dat betreft, zijn we natuurlijk best een merkwaardige club hier. Week in week uit komen we samen en zoeken we naar iets of iemand, die zo moeilijk te kennen is. Zeker weten zullen we het nooit doen. Er is een grote kans dat alles wat we hier zeggen - als we de grote Sigmund Freud mogen geloven - een soort projectie is van ons wensdenken. De ingewikkeldheid van het leven kunnen wij mensen niet aan en daarom scheppen wij ons een god. God

heeft niet de mensen geschapen, maar wij hebben ons een God gemaakt en we zijn daarin nog gaan geloven ook.

Wanneer ik het stukje van Toon Tellegen bezie, dat we vandaag hebben gelezen, dan helpen die woorden ons om bescheiden te blijven. Om gewoon toe te geven, dat we spreken over iets dat we niet kunnen vastgrijpen. Dat we letterlijk niet kunnen begrijpen. We reiken ver boven ons vermogen. We doen iets gek.

3. Hoe kun je geloven zonder te weten?

Tegelijkertijd, hoe erg is het eigenlijk wat we aan het doen zijn? Tegelijkertijd weten dat we het nooit zullen weten, én op hetzelfde moment toch ook religieuze gevoelens te hebben. Ik typeer tegenwoordig remonstranten als religieuze agnosten, waarbij ik de beide termen even serieus neem. Remonstranten zijn vaak agnosten in de zin, dat ze eerlijk toegeven dat er op dit gebied weinig te weten valt. Als er een God bestaat, dan moet die wel zo groot en zo anders zijn dan we ons ooit kunnen voorstellen, dat wij Hem zeker niet zullen kennen. God is beslist niet die oude man met een baard op een wolk, waar wij Hem zo vaak voor houden. Maar de meeste beelden die wij van Hem hebben, ontstijgen dat niveau niet echt. Hoe je het wendt of keert, God is soms de grote tovenaars, die ons moet bijstaan. Denk nog even aan de woorden van Toon Tellegen:

'Je bidt tot mij,' zei God, 'je vreest mij... verzoekt mij om de meest uiteenlopende en onmogelijke zaken, zoals genade, vergeving van zonden, erbarmen, deernis en nog meer van dat soort dingen... terwijl je mij helemaal niet kent, niets van mij af weet en mij van jouw kant niets te bieden hebt...'

Met dat niet weten, zullen we het telkens weer moeten doen. Maar het is natuurlijk niet zo, dat het in geloven alleen om weten gaat.

Of weten, dat voortkomt uit verifieerbare kennis. Het gaat in geloven om iets veel diepers. Om beseffen, vertrouwen. Om ervaren, om aanvoelen.

Dat is iets, wat de eerste leerlingen van Jezus meemaakten toen ze hem ontmoet hadden. Ze waren er geheel van overtuigd dat niemand ooit God gezien had. Tegelijkertijd inspireerde deze mensen enorm. Hij riep hen op om het beste uit zichzelf te halen. Om de naaste nu eens echt te zien staan. Om open te staan voor verwondering. Hij gaf mensen een nieuwe kijk op de werkelijkheid. Een werkelijkheid waarin God een rol had. Een werkelijkheid van een belofte. Recht en gerechtigheid zouden komen. Vrede zou aanbreken. Niet meer het recht van de sterkste zou gelden, maar het recht van de liefde.

Het was als een visioen waarin ze rondleefden. Het was een verhaal dat vertelde dat de wereld echt anders was. Om hen heen gebeurde het, in de woorden en daden van Jezus. En zelfs toen Jezus er niet meer was - met zijn dood zou het menselijkerwijs toch wel voorbij moeten zijn - bleef de inspiratie. Een wonder. Misschien niet direct van een levend lijk met Pasen, maar wel van inspiratie die nu nog steeds bestaat.

Het wonder van die inspiratie vraagt niet om zekerheid. Alsof wij het allemaal kunnen verklaren. Alsof wij weten hoe God zou zijn en waar Hij of Zij zich zou openbaren. Helaas, die zekerheid is er niet.

Maar als we onze zoektocht naar zekerheid loslaten, als we het niet meer hoeven te begrijpen, dan blijven er toch waarden over die ons blijven inspireren en die ons boven onszelf doen uitstijgen. Verhalen die ons oproepen om de ander en onszelf lief te hebben. Die ons vertellen van geloof, dat is vertrouwen, van hoop, door

alles heen en vooral van liefde. Misschien vinden sommigen het een bezopen kijk. Dat werd in elk geval gezegd tegen die eerste leerlingen met Pinksteren. Maar waarom zou je je daar druk over maken als het je helpt in het leven?

Toon Tellegen helpt mij om de prioriteiten te stellen. Laten we vooral niet doen alsof we het weten. Laten we onszelf niet belachelijk maken door te leven van de zekerheden. Laten we vooral durven openstaan voor wat ons verder brengt. Wat ons inspireert. Wat maakt dat we wat moois van ons leven maken.

Soms zien we er iets van doorbreken. Als is het alleen maar van achteren. Al is het een schim. De God van ons leven ontmoeten we vooral, als we ons door hem laten verrassen.

Amen.

Stilte

Orgelspel

Voorbeden en stil gebed, afgesloten met gezamenlijk gebeden ‘Onze Vader (oec. versie)’

Tijdens de voorbeden 367b

v. Zo bidden wij tezamen

a. Heer, onze Heer, ontferm u over ons.

Eeuwige God,

Geef het ons, o God, om meer stil te zijn.

Om niet zoveel te weten. Om niet zoveel zeker te weten.

Om stil te staan en ons te verwonderen.

Om ons te verheugen over het leven dat ons gegeven is.

De wereld om in te wonen. Uw schepping om ons heen.

v. Zo bidden wij tezamen

a. Heer, onze Heer, ontferm u over ons.

Geef het ons, om dankbaar te zijn, voor de mensen om ons heen.

Zonder hen zou ons leven zo eenzaam zijn.

Zonder hen zouden we niet kunnen.

Net zomin als zij zonder ons kunnen.

Wilt u zich over al uw mensen ontfermen.

v. Zo bidden wij tezamen

a. Heer, onze Heer, ontferm u over ons.

Ontferm u over ons, als we het zwaar hebben.

Als we ziek zijn of de mensen om ons heen.

Als we weten, dat we niet lang meer te leven hebben.

Als zorgen ons klein maken.

Als verdriet ons in de greep houdt.

v. Zo bidden wij tezamen

a. Heer, onze Heer, ontferm u over ons.

We willen stil zijn voor u. We willen ruimte maken voor uw inspiratie.

We willen denken aan wie ons lief zijn.

We willen u bidden, in de stilte.

[...]

Samen met gelovigen van alle tijden en plaatsen bidden we met de woorden die Jezus ook ons heeft leren bidden:

Onze Vader die in de hemel zijt,
Uw naam worde geheiligd;
Uw Koninkrijk kome;
Uw wil geschiede op aarde zoals in de hemel.
Geef ons heden ons dagelijks brood;
En vergeef ons onze schulden,
Zoals ook wij onze schuldenaars vergeven;
En leid ons niet in verzoeking,
Maar verlos ons van de boze.
Want van U is het Koninkrijk
En de kracht en de heerlijkheid
In eeuwigheid.
Amen.

Mededelingen

Collecten voor Diaconaal doel en voor gemeente 2 rondgangen

(Gemeente gaat staan)

Slotlied 825: 1-5 De wereld is van Hem vervuld

Uitzending en zegen

Bevestigen wij dan ons geloof in een leven van liefde.

Aanvaarden wij onze verantwoordelijkheid voor onze
geloofsgemeenschap,

haar taak in deze wereld, met haar noden.

En gaan wij dan van hier naar ons huis en onze levensopdracht,
onder Gods zegen.

De Heer zegene en Hij behoede u.

De Heer doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig.

De Heer verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.

Amen.

Antwoordlied 978: 4

Orgelspel